Luontoselvitys Äänekosken Häränvirrantie

Tämä luontoselvitys on tehty Äänekosken kaupungin toimeksiannosta. Selvityksen tarkoituksena oli selvittää kohteella kaavoitusta varten oleelliset luontoarvot: luonnonsuojelulain suojellut luontotyypit, metsälain erityisen tärkeät elinympäristöt, vesilain mukaiset kohteet sekä muut luonnonsuojelullisesti arvokkaat kohteet. Lisäksi alueella tehtiin linnustoselvitys ja kartoitettiin alueella mahdollisesti olevat liito-oravien elinpiirit. Liito-orava kuuluu EU:n luontodirektiivin tiukasti suojeltujen lajien (liitteen IV(a)) listalle, ja sen lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty. Uusimmassa uhanalaisuusluokituksessa laji on ilmoitettu silmälläpidettäväksi (NT) (Liukko ym., 2016). Äänekosken alueella liito-oravaa esiintyy usealla alueella.

Alueen rajaus:	Selvitysalue sijaitsee Äänekoskella taajama-alueella (kuva 1). Selvitysalue on kooltaan n. 14 hehtaaria.
Selvityksen tekoaika:	Maastokartoitus 19.5. ja 28.5.2018, linnusto 24.5.2018
Selvityksen tekijä:	Agriborealis osk./Noora Vartija, FM biologi Linnusto: Teemu Nieminen, FM biologi

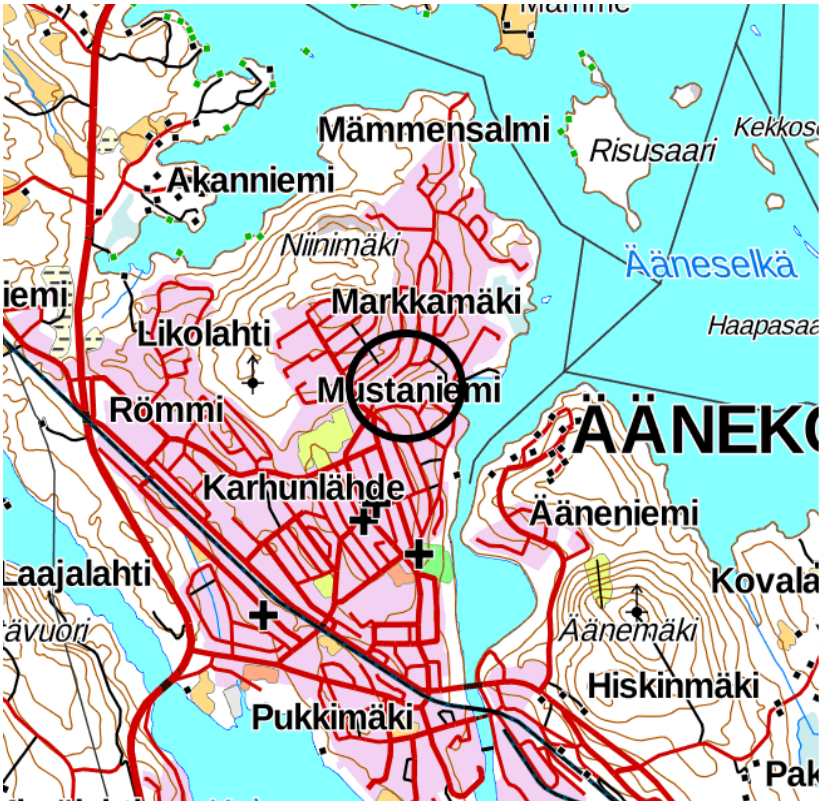

Kuva 1. Selvitysalue sijaitsee Äänekosken taajama-alueella (ympyröity).

*Karttakuvat sisältävät Maanmittauslaitoksen Maastotietokannan 05/2018 aineistoa.

Johdanto

Selvitysalue sijaitsee Äänekosken keskustassa Häränvirrantien pohjoispuolella. Alueeseen kuuluu metsäistä rinnemaastoa Mämmensalmentien molemmin puolin. Alue rajautuu idässä Vellamontiehen ja Mustaniemen eteläiseen asuinalueeseen. Selvitysalueen rajaus on esitetty kuvassa 2, ja alue on laajuudeltaan noin 14 hehtaaria. Selvitysalue on tiestöä, sähkölinjaa ja sataman läheisyydessä sijaitsevaa hiekkakenttää (veneiden säilytyspaikka tms.) lukuunottamatta rakentamatonta. Mustaniemen rinteessä kulkee kaksi monihaaraista purouomaa. Purot kulkevat rintessä monin paikoin piilopuroina kivenlohkareiden suojissa.

Alueella on tehty hieman suppeamman alueen käsittävä luontoselvitys vuonna 2014. Merkittävin havainto tuolloin oli lehtomataran esiintymä Mustaniemen lehtorinteen puronvarrella. Liito-oravaa ei paikalta löytynyt, mutta selvityksen ajankohta (syyskuu) ei ollut liito-oravan havainnoimiseen optimaalinen.

Mustaniemen lehtorinne on Äänekoski 2030 osayleiskaavassa merkitty aiemman luontoselvityksen perusteella (Suunnittelukeskus Oy, 2006) luonnon monimuotoisuuden kannalta paikallisesti arvokkaaksi kohteeksi. Alueelle on osoitettu kaavamerkinnöin myös lähivirkistysalue ja asuinkerrostaloalue.

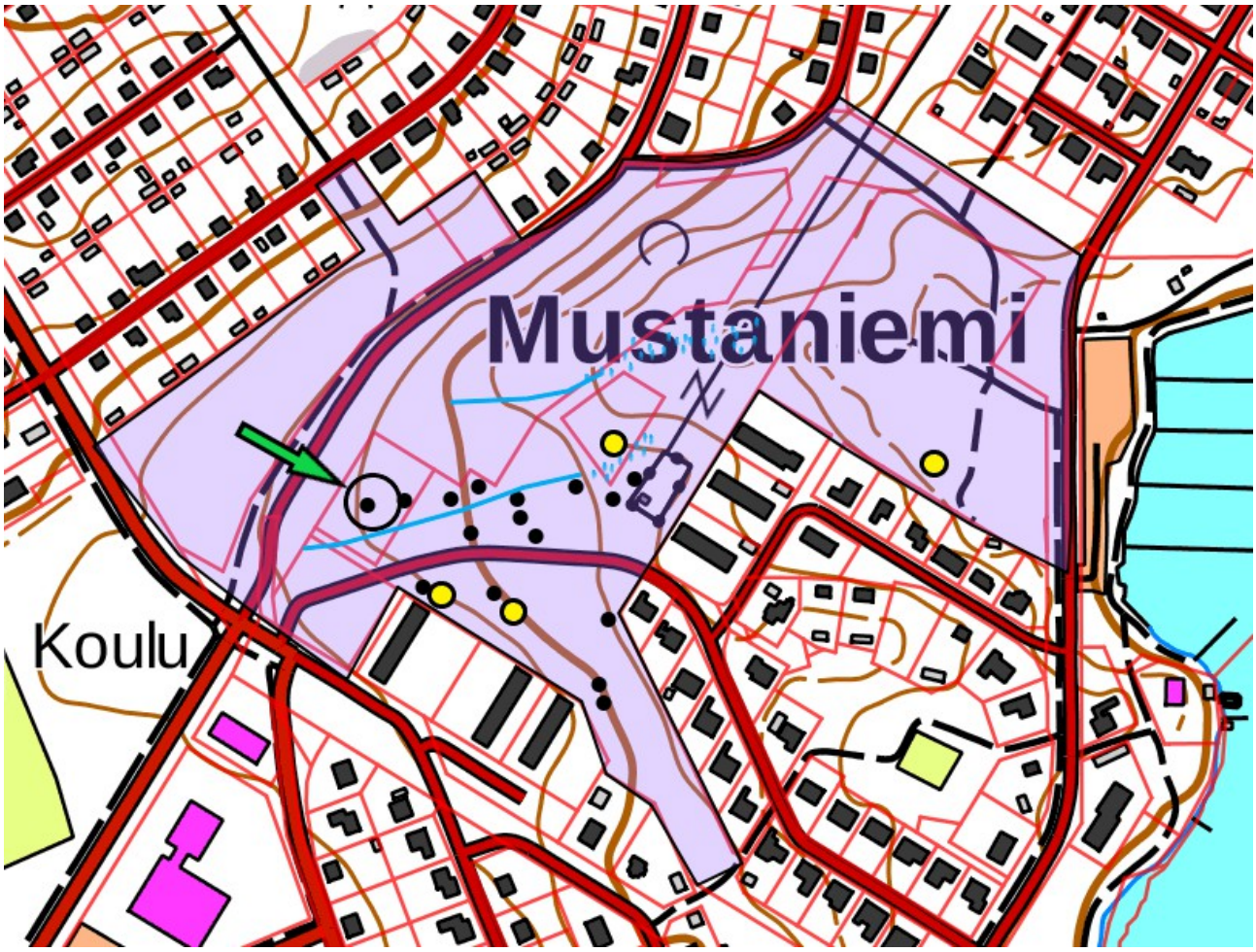

Kuva 2. Selvitysalueen rajaus (tummennettu). Karttaan on merkitty liito-oravan papanoilla merkkaamat puut (mustat pisteet) sekä alueelta löydetyt kolopuut (keltaiset ympyrät), jotka soveltuvat liito-oravan pesäpuiksi. Kolopuiden tyviltä ei tällä kertaa kuitenkaan löydetty papanoita. Vihreä nuoli osoittaa paikan, jolla aiemman luontoselvityksen mukaan on ollut lehtomataraesiintymä. Puronvarret on merkitty sinisellä viivalla ja piilopurot sinisin pistein.

Maastokartoitukset ja havainnot

Maastokartoitus tehtiin 19.5.2018 ja 28.5.2018 kulkemalla alue jalkaisin kattavasti läpi. Linnuston osalta kartoitus suoritettiin 24.5.2018 ja tuolloin maastossa oli lintuasiantuntijana mukana biologi Teemu Nieminen. Ensimmäisellä käynnillä koko alueelta tarkistettiin suurella tarkkuudella valtaosa järeiden kuusien ja kaikki järeiden haapojen sekä muutamien koivujen tyvet liito-oravan papanoiden osalta. Puustoa havainnoitiin myös kolo- ja risupesien varalta. Havainnot merkittiin ylös gps-laitteella. Samalla arvioitiin alueen luonto- ja metsätyyppejä ja luonnontilaa sekä kelpoisuutta liito-oravan elinpiiriksi. Liito-orava suosii pesimis- ja levähdysalueinaan kuusivaltaisia, usein järeää haapaa kasvavia varttuneita metsiä, joilla tai joiden läheisyydessä kasvaa myös nuorta lehtipuustoa (harmaaleppä, haapa, koivu, pihlaja), joita liito-orava käyttää ravintokasveinaan (Hanski, 2916). Alueelta etsittiin mahdollisia harvinaisia ja uhanalaisia kasvilajeja, etenkin aiemmassa luontoselvityksessä mainittua lehtomataraa. Lehtomataraesiintymää käytiin etsimässä vielä uudelleen erillisellä maastokäynnillä.

Mämmensalmentien länsi-luoteispuolelle jää loivaan rinteeseen harvennettu varttunut tasaikäinen männikkö. Metsätyyppi on lehtomainen kangas ja kasvillisuus hyvin tyypillistä: mustikka, kielo, metsäkurjenpolvi, karhunputki, metsäorvokki, nuokkuhelmikkä, sananjalka ja sudenmarja. Metsäkuvion eteläisimpään nurkkaan jää kostea painanne, johon vesi virtaa Mäkitien länsipuolelta ja josta Mustaniemen rinteessäkin kulkeva puro saa alkunsa (Kuva 3).

Selvitysalue on muilta osin metsätyypiltään pääosin tuoretta käenkaali-oravanmarjatyypin lehtoa (OMaT) ja pienin laikuin lehtomaista kangasta. Mämmensalmentien itäpuolelle jäävän rinteen pohjois-koillisosa on lehtipuuvaltaista (koivu, harmaaleppä, haapa) vaihettuen rinteen keskellä mänty-koivusekametsäksi. Varsinkin eteläisemmän puron varrella kasvaa järeää lehtokuusikkoa. Lehtopensaista alueella esiintyy herukoita ja varsinkin nuorta tuomea runsaina kasvustoina sekä paikoin vaateliaampia lehtokuusamaa, näsiää ja koiranheisiä. Kenttäkerroksen lajistossa runsaimpana esiintyivät mm. käenkaali, metsätähti, oravanmarja, metsäimarre, hiirenporras ja mesiangervo. Lisäksi paikalta löytyi kevätlinnunhernettä, sudenmarjaa, ja vaateliaammista lajeista lehtopähkämöä ja mustakonnanmarjaa. Kosteammilla ja varjoisammilla paikoilla eli lähinnä puron välittömässä läheisyydessä saniaiset ovat valtalajina, lisäksi mm. ojakellukkaa, rantakanankaalia ja mesiangervoa. Rehevää suursaniaislehtoa esiintyy mm. Häränvirrantien ja puronvarren väliin jäävällä kaistaleella. Siellä hallitsevana lajina on hiirenporras ja aivan puron alkupäässä kotkansiipeä. Maastokäynnillä on vielä havaittavissa nyt jo kuivia kevään aikaisia puron tulvahaaroja.

Alueella esiintyy myös villiytyneitä puutarhakasveja kuten terttuseljaa, ja varsinkin purojen alajuoksulla laajalti jättipalsamia.

Kuva 3. Mustaniemen rinteen eteläisemmän puron alkupäätä.

Koko selvitysalueella on hiljattain raivattu puustoa. Myös Mustaniemen rinteessä ja purojen varsilla raivauksia on tehty. Metsälain edellyttämät suojavyöhykkeet on jätetty varsin kapeaksi ja paikoin niitä ei ole. Suoraan puronvarren päällekin on kaadettu nuorta lehtipuustoa. Puut on jätetty niille sijoilleen ja alue on paikoin ryteikköinen ja vaikeakulkuinen. Myös järeämpää puustoa on harvennettu. Metsäkoneella on kuljettu paikoin suoraan lohkareikkoisen piilopuron päällä (Kuva 4). Metsäkoneen ura kulkee myös Ala-Riskun luontoselvityksessään merkitsemän lehtomataran esiintymän päältä. Lehtomatarakasvustoa ei maastokäynnillä löytynyt tehokkaasta inventoinnista huolimatta, ja onkin täysin mahdollista, että esiintymä on tuhoutunut. Ala-Riskun mukaan alue on ollut aiemmin varsin luonnontilaista. Nyt rinnemetsä on ilmeeltään selvästi väljennettyä ja valoisampaa (Kuva 5).

Liito-oravan papanoita löydettiin Mustaniemen puronvarsilehdosta eteläisemmän puron molemmin puolin suurten kuusien ja kahden haavan tyviltä (Kuva 6). Samoin papanahavaintoja tehtiin Häränvirran puistotien eteläpuolelta rinteestä kerrostalojen läheisyydestä. Haavoista toisen tyvellä oli joitakin kymmeniä papanoita, ja samoin muutaman kuusen tyveltä löytyi enemmän papanoita. Muuten havaitut papanamäärät olivat melko niukkoja. Papanoista suurin osa oli tuoreita, vähintään tämän keväisiä, mutta myös vanhempia papanoita löytyi. Kaikkiaan papanoita löytyi 16 puun tyveltä (kuva 2). Alueelta löytyi myös liito-oravalle soveltuvia kolopuita (Kuva 7), joskaan niiden alla ei papanoita nyt ollut. Risupesiä ei havaittu lainkaan.

Kuva 4. Metsäkoneella on kuljettu lohkareikkoisen piilopuron päältä.

Kuva 5. Mustaniemen rinnemetsää harvennuksen jälkeen.

Kuva 6. Liito-oravan papanoita haavan tyvellä.

Kuva 7. Mustaniemen koillisosan rinnemetsää. Kuvassa näkyy harmaaleppä, jossa kolo. Puun tyvellä ei ollut liito-oravan papanoita.

Selvitysalueen itäosassa, sähkölinjalta Vellamontien varteen asti, on koivuvaltaista metsää (Kuva 8), jossa niin ikään on harvennettu nuorta lehtipuustoa, erityisesti harmaaleppää. Alue on lohkareikkoista ja kosteaa, ja hakkuutähteiden sekä runsaan tuomialikasvoksen vuoksi hankalakulkuista. Aluskasvustona on paikoin laajoina mattoina korpi-imarretta ja metsäkortetta, sekä hiirenporrasta, käenkaalia ja korpiorvokkia. Kuviolle on levinnyt myös kulttuurivaikutteisia lajeja, kuten jättipalsamia. Alueelta löydettiin yksi kolopuu koivu, jonka alla ei kuitenkaan liito-oravan papanoita ollut.

Kuva 8. Koivuvaltaista kosteapohjaista lehtimetsää Vellamontien länsipuolella. Näkymä sataman suuntaan.

Linnusto

Linnustokartoituksella havaittiin laulun perusteella runsaimpana peippo, pajulintu, punakylkirastas ja lehtokerttu. Lisäksi kuultiin räkättirastas, mustarastas, talitiainen, sinitiainen, varis, harakka, käpytikka, kirjosieppo ja viherpeippo (VU). Viherpeippo on uusimman uhanalaisuusselvityksen mukaan merkitty vaarantuneeksi, mutta uhanalaisuuden syy ei ole elinympäristöjen väheneminen, vaan erään alkueläinlajin aiheuttama kuolleisuuden lisääntyminen (Tiainen, ym. 2016). Asutuksen läheisydessä pesii tervapääskyjä. Lisäksi tiira.fi -sivustolta tarkistettiin ajankohtaiset havainnot, ja sen mukaan toukokuussa Mustaniemen rinteessä on kuultu myös idänuunilinnun laulua.

Johtopäätökset ja suositukset

Selvitysalueella ei ole luonnonsuojelulaissa mainittuja suojeltuja luontotyyppejä eikä luontodirektiivin luontotyyppejä. Alueen halki virtaavat purot ovat metsälain 10 §:n perusteella rauhoitettuja erityisen arvokkaita elinympäristöjä, joiden luonnotilaisuutta on puuston harvennuksella heikennetty.

Mustaniemen rinnelehdon etelänpuoleinen alue on liito-oravan elinpiiriä, joka jatkuu myös

Häränvirran puistotien eteläpuolelle. Selvitysalueella on suoritettu ainakin nuoren lehtipuuston raivauksia. Raivattu puusto lisää hieman lahopuun määrää muuten lahopuuttomassa metsikössä, mutta samalla on harvennettu liito-oravalle tärkeää ravintopuustoa. Alueen valaistus- ja kosteusolosuhteet ovat harvennuksen myötä muuttuneet ja kasvillisuus on raivatulta alueelta paikoin pioneerilajiston peittämää. Hakkuut myös kuivattavat kasvupaikkoja niin, että osa tuoreiden lehtojen lajistosta kärsii. Esimerkiksi saniaiset eivät siedä paahteisuutta. Aiemmin alueella esiintynyttä lehtomataraa ei nyt löytynyt. Lehtomatara on kasvutavaltaan rentovartinen, joten maanmyötäisenä se jää helposti valosta hyötyvän ja nopeakasvuisen rehevän lajiston peittoon. Lehtomatara ei ole uhanalainen laji (Ryttäri ym., 2012), mutta sen esiintymän häviäminen vähentää alueen monimuotoisuutta.

Liito-oravan reviiri eli puronvarsilehto säästetään hakkuilta riittävällä suojavyöhykkeellä. Järeää puustoa (kuusi, haapa) säästetään pesimis- ja levähdyspuina. Ravintokasvinaan liito-orava käyttää nuorta lehtipuustoa (haapa, harmaaleppä, koivu, pihlaja), joten sen harvennuksia tehdään jatkossa harkiten. Myös kaikki kolopuut säästetään mahdollisina pesimis- ja levähdyspuina. Alueella syntyvillä liito-oravan poikasilla on leviämispainetta, ja uusien reviirien etsiminen kohdistunee ainakin luoteeseen Niinimäen suuntaan, jossa liito-oravalle soveliasta maastoa on todettu olevan (Kypärä, 2016). Kääpäiset puut ja lahopuut jätetään niin ikään lisäämään monimuotoisuutta. Lehtomataran esiintymän varalta suositellaan uusintakäyntejä maastossa, jotta nähdään toipuuko laji elinympäristön muutoksesta.

Linnusto suositellaan huomioitavan siten, että rakentamistyöt ajoitetaan muuhun kuin pesintäaikaan.

LÄHTEET

Hanski, I. K. 2016. Liito-orava. Biologia ja käyttäytyminen. Metsäkustannus. 94 s.

Keski-Suomen ELY-keskus: Uhanalaisten lajihavaintojen poiminta Hertta/Eliölajit-tietokannasta 25.5.2018.

Kypärä, T. 2016. Äänekosken yleiskaava-alueiden liito-oravaselvitys.

Lintuhavaintosivusto, Bird Life Suomi. -https://www.tiira.fi/mielenkiintoiset2_KSLY.html. 30.5.2018

Liukko, U-M., Henttonen, H., Hanski, I.K., Kauhala, K., Kojola, I., Kyheröinen, E-M., Pitkänen, J. 2016. Suomen nisäkkäiden uhanalaisuus 2015 – The 2015 Red List of Finnish Mammal Species. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. 34 s.

Ryttäri, T., Kalliovirta, M. & Lampinen R. (toim.). 2012. Suomen uhanalaiset kasvit. Tammi, Helsinki. 384 s.

Suunnittelukeskus Oy, 2006. Äänekosken ja Suolahden taajamien laajennusalueiden luontoselvitys. 226-C7402.

Tiainen, J., Mikkola-Roos, M., Below, A., Jukarainen, A., Lehikoinen, A., Lehtiniemi, T., Pessa, J., Rajasärkkä, A., Rintala, J., Sirkiä, P. Ja Valkama, J. 2016. Suomen lintujen uhanalaisuus 2015 – The 2015 Red List of Finnisf Bird Species. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. 49 s.